

לוחמה ביולוגית – דבורים וצרעות – לפרשת דברים

פרשת השבוע מספרת לנו על הנאום שנאם משה לפני בני ישראל ובו ציין את קורות עם ישראל במדבר. בנאום, משה מביע אכזבה מחוסר הרצון של עם ישראל להכנס לארץ-ישראל, לאחר הדיווח המפחיד של המרגלים. משה מספר, שבני ישראל ניסו ללא הסכמת הקב"ה להכנס לארץ ישראל, אך בניסיון זה הוכה עם ישראל ונכשל בניסיונו להעפיל אל ארץ-ישראל. התיאור בפסוקים הוא: "וַתַּחַגְרוּ, אִישׁ אֶת כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ, וַתַּהֲיִנוּ, לַעֲלֹת הַהָרָה. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם; וְלֹא, תִנְגְּפוּ, לִפְנֵי, אֹיְבֵיכֶם. וְאָדַבְרָ אֲלֵיכֶם, וְלֹא שְׁמַעְתֶּם; וַתִּמְרוּ אֶת-פִּי ה', וַתִּזְדּוּ וַתַּעֲלוּ הַהָרָה. וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֵּשֵׁב בְּהָר הַהוּא, לִקְרַאתְכֶם, וַיִּרְדְּפוּ אֹתְכֶם, כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים" (דברים א')

כשהתנ"ך משתמש בדבורה כדימוי להתקפה, **הדבורה מסמלת בדרך-כלל, התקפת גויים על ישראל**, רש"י מסביר את הדימוי בצורה מעניינת: מה הדבורה הזאת מכה את האדם ומיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכך, מיד מתים. לדבורה ישנו עוקץ משונן שבו היא משתמשת להגנה או להתקפה של מי שנוגע בכוררת. צורת המסור נועדה לאפשר לה לחתוך קוטיקולה (המעטה הקשה) של חרקים. יתרון זה הופך לה לרועץ כאשר הדבורה עוקצת בשר-בעל-חיים, העוקץ נתפס והדבורה הבורחת קורעת חלק מגופה וכך היא מתה. כך מתאר התנ"ך באופן עקבי את הגויים שתוקפים את ישראל, שסופם אבדון. ראו תיאור של הנביא על התקפה רבתי על עם ישראל (בישעיה ז'): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא, יִשְׂרָאֵל ה' לְזָבוּב, אֲשֶׁר בְּקִצָּה, יֹאֲרִי מִצְרַיִם; וְלַדְּבוּרָה אֲשֶׁר, בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר. וּבָאוּ וְנָחֲוּ כָלֶם בְּנִחְלֵי הַבְּתוֹת, וּבְנִקְיֵי הַסְּלָעִים; וּבְכָל, הַנְּעֻצִּים, וּבְכָל, הַנְּהַלְלִים.... הרד"ק במקום מפרש: ישרוק - כאלו ישרוק להם שיבואו... ואמר זבוב ודבורה, לפי שמתאספים **לרוב** כרגע (**במספר רב** ובמהירות). לפיכך המשיל את חיל מצרים וחיל אשור. לזבוב ולדבורה **שיתאספו מהרה ויבאו מהרה...**

הדבורה חיה בקרבת נחלי מים ובאיזור שומם ולעתים בחורים טבעיים בסלע. גם פרחי הקוצים מספקים לה צוף, נחיל הדבורים יוצא להתקפה מהירה מאוד על מי שמאיים על הכוורת, לאחר העקיצה מותירה הדבורה פרומונים (חומרי ריח) שמזמינים דבורים אחרות לתקוף את בעל החיים.

גם דוד מתאר את התקפות הגויים מסביב, להתקפת הדבורים: "כָּל-גּוֹיִם סָבְבוּנִי; בְּשֵׁם ה', כִּי אֲמִילֵם (אכרית אותם)... סְבוּנִי כְּדְבוּרִים, דַּעֲכוּ, כַּאֲשֶׁר קוֹצִים" (תהילים קי"ח)

הצרעה לעומת הדבורה – תוקפנית יותר, היא תוקפת גם כאשר ישנה תנועה חשודה בסביבתה. העוקץ שלה בצורת מחט והיא יכולה לעקוץ מספר פעמים. גם הארס שלה חזק יותר משל הדבורה. **הצרעה מסמלת את ההתקפה על האויבים של עם ישראל**. התקפה מוחצת ובניגוד לתיאור הדבורה, ללא נזק לישראל. וְשִׁלַּחְתִּי אֶת-הַצְרָעָה, לִפְנֵיךָ; וְגִרְשָׁה, אֶת-הַחַיִּי אֶת-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחִתִּי מִלִּפְנֶיךָ" (שמות כ"ג)

"וְגַם, אֶת-הַצְרָעָה, יִשְׁלַח ה' אֱלֹהֶיךָ, בָּם: עַד-אֲבֹד, הַנְּשָׂאִרִים וְהַנְּסֻתָּרִים מִפְּנֶיךָ." (דברים ז')

אֶת-הַצְרָעָה, וַתִּגְרַשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם, שְ�נֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי: לֹא בַחֲרָבָךְ, וְלֹא בְקִשְׁתְּךָ". (יהושע, כ"ד)

הדבורה היא חרק חברתי שחשיבותו עבורנו עצומה הן כמאביק צמחים והן כיצרנית דבש. בסיפור על שמשון: "וְהָיָה **עַד** דְּבוּרִים בְּגוֹיֵת הָאֲרִיָּה, וְדַבֵּשׁ" (שופטים י"ד). עדת הדבורים מציינת שמדובר בבעל חיים חברתי כמו הדבורה. חייה החברתיים -משפחתיים של הדבורה מרתקים ביותר,

ידועה לנו חלוקת התפקידים בכוורת בהתאם לגיל הדבורה, מלכת הדבורים האם, הפועלות שמנקות את הכוורת ושומרות עליה ומעבירות באמצעות חומרי הריח את המידע על התוקפן, ריקוד הדבורים שמסמן את כיוון הצוף... (האריה הוא סמלו של שבט דן שבטו של שמשון, סמלו של יהודה ואף של עם ישראל).

לכתוב בהרחבה על נושא זה ישנו צורך ביריעה רחבה יותר ואין כאן המקום להאריך. אך תכונה מדהימה אחת, האחראיות של הדבורה לתפקידה היא טוטאלית. דבורה פועלת לא תאכל מהצוף שהיא מביאה, אלא תקבל כמות מוגבלת של דבש מחברותיה בכוורת, כמות שמספיקה לה למעוף אל הפרחים וחזרה בלבד. היא לא תאכל יותר ממה שהיא צריכה למשימה זו. גם הדבורים השומרות מקריבות את חייהן להגנה על הכוורת מפני צרעות ותוקפים אחרים. ייצור הדבש אצל הדבורה הוא בקיבה חיצונית, חכמי ישראל כנראה ידעו זאת ולכן התירו את אכילת הדבש, למרות הכלל ש"היוצא מן הטמא – טמא".

הארס של הדבורה אינו מזיק לבני אדם בדרך-כלל, כמובן ידוע שישנה אוכלוסייה רגישה במיוחד לעקיצות דבורים, אוכלוסייה זו צריכה להזהר מעקיצות ולעתים לשאת מזרק של חומר שנוגד את פעילות הרעל.

קישורים: דבורת הדבש: http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%93%D7%91%D7%95%D7%A8%D7%AA_%D7%94%D7%93%D7%91%D7%A9

הצרעה המזרחית - http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A6%D7%A8%D7%A2%D7%94_%D7%9E%D7%96%D7%A8%D7%97%D7%99%D7%AA

מבנה העוקץ ופעולתו: <http://www.edugal.org.il/hokrim/library/ma168.htm>

עקיצת הדבורה – סרטון: <http://www.edugal.org.il/hokrim/movie/beesting.htm>

ארס דבורים: <http://www.edugal.org.il/hokrim/library/ma192.htm>

אפיתרפיה – ריפוי באמצעות עקיצת דבורים: <http://www.apitherapy.co.il/bee venom.htm>

וגם - <http://apitherapyravid.co.il/venum.html>

על ייצור הדבש: http://www.weizmann.ac.il/zemed/net_activities.php?cat=1747&incat=1428&article_id=1645&act=forumPrint

מדוע הדבש כשר? <http://www.yeshiva.org.il/midrash/shiur.asp?id=7173>

נ.ב.: ברש"י ישנה אמירה שארס הצרעות - מסמא (מעוור) ומסרס - למי יש הסבר ??? אולי הכוונה לארס נחש הקוברה שמכונה צרעה ??? (כך בילקוט מעם לועז) - מי שיש לו מידע בנושא נא לעדכן אותי...

יונתן אכל מיערת הדבש - שמול א' י"ד - הדבש ביער. דבורי בר חיים בנקיקי סלעים ובנקרות עצים - (דעת מקרא)

